

Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu (TCK m. 217/A)^(*)

The Crime of Publicly Spreading Misleading Information (TPC Art. 217/A)

Murat BALCI

Profesör Doktor

*Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Ceza ve Ceza Usul Hukuku Anabilim Dalı*

Kerim ÇAKIR^(**)

Doktor Öğretim Üyesi

*Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Ceza ve Ceza Usul Hukuku Anabilim Dalı*

Anahtar Kelimeler

*Dezenformasyon,
Gerçeğe Aykırı Bilgi,
Kamu Barışı,
İfade Hürriyeti,
Aleniyet.*

Öz

Dezenformasyonla mücadele kapsamında idari tedbirlerin yeterli ve caydırıcı olmaması son çare olarak ceza kanununa müracaat edilmesini gerekli kılmıştır. Bu kapsamda 13.10.2022 tarih ve 7418 sayılı Kanun'un 29'uncu maddesi ile 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun "Özel Hükümler" başlıklı ikinci kitabının "Topluma Karşı Suçlar"ı düzenleyen üçüncü kısmının "Kamu Barışına Karşı Suçlar" başlıklı beşinci bölümünün 217/A maddesinde "Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" başlığıyla müstakil bir suça yer verilmiştir. İhvas edilen suçla sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak maksadıyla, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayma yaptırım altına alınmıştır.

Çalışmada, halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun objektif ve sübjektif unsurları değerlendirilerek, suç tipinin ifade hürriyeti ile kişilerin haber alma/verme hakkına getirdiği sınırlamalar mukayeseli hukuktaki düzenlemeler de dikkate alınarak izah edilecektir. Ayrıca düzenlemenin, suçta ve cezada kanunilik ilkesinin bir sonucu olarak karşımıza çıkan belirlilik ilkesini ihlal edip etmediği tartışmalarına da çalışmada yer verilecektir.

Keywords

*Disinformation,
Misleading Information,
Public Peace,
Freedom of Expression,
Publicity.*

Abstract

The lack of sufficient and deterrent administrative measures as part of fighting disinformation made essential to apply criminal law as a last-ditch effort. In relating to this, Article 29 of the legislation numbered 7418 and dated 13.10.2022 and Article 217/A of the fifth chapter titled "Crimes Against Public Place" of the third part of the second book titled "Special Provisions" of the Turkish Penal Code No. 5237 include a separate crime which is called as "publicly spreading the misleading information". The crime that is committed in order to create anxiety, fear and panic among the public and publicly and sufficiently spreading misleading information to the public about the internal and external security, public order and general health of the country which also disrupts the public peace has been sanctioned.

In this study, the objective and subjective elements of the crime of "publicly spreading the misleading information" will be evaluated and limitations of the freedom of expression and freedom of obtainment of information will be explained while considering the regulations in comparative law. In addition, the discussion of whether the principle of clarity and definiteness which the result of the principle of legality of crimes and punishments (*nullum crimen, nulla poena sine lege*) is violated will also be included in this study.

^(*) Araştırma Makalesi.
Hakem denetiminden geçmiştir.

Gönderim Tarihi: 09.12.2022, Kabul Tarihi: 22.01.2023.

^(**) Sorumlu Yazar.

GİRİŞ

Dezenformasyonla mücadele için idari tedbirler -özellikle 5651 sayılı *İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun* kapsamında içeriğe erişimin engellenmesi ve içeriğin yayından kaldırılması gibi önleyici/engelleme nitelikteki tedbirler- güçlendirilse de kamu düzenini bozucu nitelikteki gerçeğe aykırı bilginin yayılması engellenememektedir. Bu sebeple 13.10.2022 tarihli ve 7418 sayılı “Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile son çare olarak Ceza Kanunu’na müracaat edilmiştir. 7418 sayılı Kanun’un 29’uncu maddesi ile 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 217/A maddesine “Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” başlığıyla müstakil bir suç eklenmiştir. 7418 sayılı Kanun’un gerekçesinde ifade edildiği üzere internetin sağladığı anonim ortam; yalan, yanlış veya manipülatif içeriklerin artmasına neden olmuştur. Bilhassa özel saiklerle oluşturulup organize bir biçimde yayılan içerikler veya bot hesaplar aracılığıyla yapılan paylaşımlar, internet ortamındaki dezenformasyonu hızlı bir biçimde artırmıştır.

TCK’nın 217/A maddesinde düzenlenen halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu, Kanun’un “Özel Hükümler” başlıklı ikinci kitabının “Topluma Karşı Suçlar”ı düzenleyen üçüncü kısmının “Kamu Barışına Karşı Suçlar” başlıklı beşinci bölümünde yer almaktadır. Madde; “(1) *Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. (2) Fail, suçu gerçek kimliğini gizleyerek veya bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlemesi hâlinde, birinci fıkraya göre verilen ceza yarı oranında artırılır*” şeklindedir¹.

“Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” suçunun ne şekilde düzenleneceğiyle ilgili Adalet Bakanlığının önerisinde ise “*Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak amacıyla gerçeğe aykırı olduğunu bildiği bir bilgiyi alenen yayan kimse, fiilin kamu güvenliğini, kamu barışını veya kamu sağlığını bozmaya elverişli olması halinde, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezasıyla cezalandırılır*” denilmektedir².

¹ Madde gerekçesinde; “*Düşünce ve kanaat (ifade) özgürlüğü, kamusal tartışma ve kanaat oluşumunu mümkün kılarak demokratik toplumun oluşmasına katkı sağlayan temel hakların başında yer almaktadır. İfade özgürlüğünün temeli ve zemini, doktrinde “fikirler pazarı” olarak nitelendirilmektedir. Demokratik toplumun vazgeçilmezleri olan çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirlilik; bireyin kendisini geliştirmesine, dolaşısıyla toplumun ilerlemesine yol açan en temel gerekliliklerdir. Bu gereklilikler ise ifade özgürlüğünün alt yapısını oluşturmaktadır. İfade özgürlüğü, haber ya da bilgiye ulaşma hakkı, kanaat sahibi olma hakkı ve kanaati açıklama hakkı üzere üç unsurdan oluşmakta ve bu alanları korumaktadır. Haber ya da bilgiye ulaşma hakkı; bireylerin iletişim araçlarını özgürce kullanabilmelerine, haber ve bilgi kaynaklarına kolayca erişebilmelerine ve fikirler pazarında yer alan farklı görüşler arasından diledikleri seçimi yapabilmelerine, böylece kendilerine ait (özgün) düşünce ve kanaatlerini oluşturabilmelerine imkân sağlamaktadır. Özünde, negatif statü haklarından olan ifade özgürlüğü, devletler için negatif yükümlülük getirmektedir. Bunun yanı sıra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının ve Anayasa Mahkemesinin bireysel başvurularını incelemelerinin etkisiyle temel hak ve özgürlüklerin günümüzde ulaştığı seviye, ifade özgürlüğü bakımından devletlerin pozitif yükümlülüklerini de ortaya koymaktadır. Gelişmekte olan bu pozitif yükümlülüğün, özgürlüklerin önünü açmak ve geliştirmek yönünde olacağına şüphe bulunmamaktadır. Teknolojik gelişmelerin ve internetin yaygınlaşmasına bağlı olarak ciddi rağbet gören dijital platformlar, daha çok “içerik” olarak nitelendirilebilecek bilgi veya haberlerin yayılma hızını öngörülemez biçimde artırmış ve bu içeriklerin zihin süzgecinde geçme, analiz etme ve değerlendirme süresini oldukça kısaltmıştır. Bu noktada, internetin sağladığı anonim ortam yalan, yanlış veya manipülatif içeriklerin artmasına neden olmuştur. Bilhassa, özel saiklerle oluşturulup organize bir biçimde yayılan içerikler veya bot hesaplar aracılığıyla yapılan paylaşımlar, internet ortamındaki dezenformasyonu hızlı bir biçimde artırmaktadır. Bu şekilde maksatlı bir biçimde oluşturulan uydurma içerikler, fikirler pazarındaki ürün güvenliğini olumsuz etkilemekte, bireylerin kanaat oluşumunu manipüle etmekte ve özgür düşünceyi ipotek altına alarak demokratik ortamın masumiyetini zedelemektedir. Sonuçta, kişilerin habere veya bilgiye erişimini kolaylaştırmaya yönelik mekanizmalar ve imkânlar geliştirilirken, haber veya bilginin güvenliği sağlanarak, özgür ve özgün fikirlerin demokratik ortamda çatışmasına ya da yarışmasına yönelik tedbirlerin alınması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Maddeyle, sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli olacak şekilde alenen yaymak suç olarak düzenlenmektedir. Fiilin, “kamu barışını bozmaya” elverişli olması aranarak, bu suçun somut tehlike suçu olduğu vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra “dezenformasyon” olarak nitelendirilen bu fiillerin, kişilerin bireysel kanaatlerini açıklama veya haber verme haklarıyla karıştırılmaması için fiilin, halk arasında endişe, korku veya panik yaratma saikiyle gerçekleştirilmesi ilave bir unsur olarak aranmaktadır. Belirtmek gerekir ki, dezenformasyona konu içerik, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili doğrudan asılsız bir bilgi olabileceği gibi tahrif edilmiş bir bilgi de olabilecektir. Kamu barışına yönelik suçlar kapsamında ihdas edilen bu suçun, Bölümde yer alan diğer suçlardan daha farklı bir alanı düzenlediğinde şüphe bulunmamaktadır. Ayrıca suçun, failin gerçek kimliğini gizlemek suretiyle veya bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi hali, cezada artırım sebebi olarak öngörülmektedir” denilmektedir.*

² Adalet Bakanlığının önerisinde amacın sadece “Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak amacıyla” sınırlandırıldığı görülmektedir, fakat bazı durumlarda saikte ticari amaçların olabileceği de değerlendirilmektedir. Bkz. Dezenformasyonla Mücadele Kanun Teklifi Taslağı, s. 55. Konuyla ilgili Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı tarafından da TCK’nın 246/A maddesinde “Yalan haber yayma” başlığıyla düzenleme yapılması önerilmiştir. Öneri; “(1) *Kamu düzenini, kamu barışını veya kamu sağlığını bozmaya elverişli şekilde*

Kanun koyucu suçun oluşması bakımından sıkı şartlar öngörmüştür. Failin belli bir saikle hareket etmesi, aleniyet şartı ve ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili kamu barışını bozmaya elverişli hareketin aranması suçun oluşmasını ve failin cezalandırılmasını zorlaştırmaktadır. İnceleme konusu suç tipi, fiilin “kamu barışını bozmaya elverişli olması” durumunda cezalandırılabilmesi için, objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva etmektedir³.

Suç tipi “suçta ve cezada kanunilik ilkesi”yle ilgili tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Madde metni, özellikle belirlilik ilkesi ve kıyas yasağı yönünden sorunlu görünmektedir. Kanun koyucu suç hâline getirmek istediği fiilin unsurlarını mümkün olduğu kadar açık ve net olarak göstermek durumundadır. Hukuk devletinde “hukuki güvenlik ilkesi”nin bir sonucu olarak bireylerin kendilerini toplum içinde serbestçe ve hür bir biçimde ifade edebilmelerine imkân tanınmalıdır. Bu imkânı tanımak ve güvence altına alabilmek için ihdas edilen suçların suçta ve cezada kanunilik ilkesine, dolayısıyla da “belirlilik ilkesi”ne uygun olması gerekmektedir. Suçun tanımına bakıldığında fiilin suç oluşturup oluşturmadığının şüpheye yer vermeyecek belirlilikte olması aranır. Belirlilik ilkesi gözetilirse kıyasa yol açabilecek keyfi uygulamaların da önüne geçilmiş olur. Buradan hareketle aşağıda, halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçuyla ilgili gerçeğe aykırı bilginin ne anlama geldiği, ülkenin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini ve genel sağlığını etkileyen bir bilginin kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayılması fiilinin suça nasıl vücut vereceği ve düzenlemenin ifade hürriyeti bakımından sebebiyet verdiği tartışmalar ceza hukukuna ve suç politikasına hâkim olan ilkeler ışığında izah edilecektir.

I. GERÇEĞE AYKIRI BİLGİ KAVRAMI (DEZENFORMASYON)

Kötü niyetli kimseler tarafından kamu düzenini bozmak, siyasi, ekonomik, ticari konularda toplumu manipüle etmek amacıyla gerçeğe aykırı veya yanıltıcı bilgiler üretilmekte ve yayılmaktadır. Bu tür olaylarda tamamen gerçek dışı ve kurgusal bir olayın gerçekleşmiş gibi paylaşılması söz konusu olabileceği gibi gerçeğin abartılması veya eksik verilmesi suretiyle yanlış bir izlenim uyandırılması da mümkündür⁴.

Dezenformasyonla ilgili farklı tanımlar yapılmaktadır. Dezenformasyonun (*disinformation*) bilginin çarpıtılmasını ifade ettiği söylenebilir. Burada kişi gerçeği kasten çarpıtmaktadır. Mezenformasyon (*misinformation*) ise gerçek olmayan, hatalı bilgiye karşılık gelir. Görüldüğü üzere dezenformasyonda kast hem aldatma hem de yaymaya yönelikken mezenformasyonda kast yaymaya yöneliktir⁵. Dolayısıyla dezenformasyon zarar verme kastıyla yanlış bilgi paylaşma, mezenformasyon zarar verme kastı olmasa da yanlış bilgiyi kasten paylaşma anlamına gelmektedir⁶. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve

seçme, ekleme ve çıkarma yoluyla bilgi ve belgeleri değiştiren veya tamamen gerçek dışı bir bilgi oluşturan, yayan veya nakleden kimse bir yıldan 5 yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. (2) Suçun basın ve yayın yoluyla işlenmesi hâlinde, verilecek ceza altıda biri oranında artırılır. (3) Haber verme sınırlarını aşmayan ve eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz” şeklindedir. İletişim Başkanlığının önerisinin, suçun oluşumunu kolaylaştırması nedeniyle uygulamada geniş kitlelerin suç kapsamına girme riskini taşıdığı değerlendirilmektedir. Bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss340.pdf> (ET: 09.11.2022). Suç tipiyle ilgili önerilerde, haksızlığın kabahat olarak düzenlenmesi de tartışılmıştır. 5326 sayılı Kabahatler Kanunu’nun 42/B maddesinde “Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” başlığı ile düzenleme yapılması önerilmiştir. Öneri, “(1) Kamu düzenini, kamu barışını veya genel sağlığı bozmak amacıyla ve bu amacı gerçekleştirmeye elverişli olacak şekilde gerçeğe aykırı olduğunu bildiği bir bilgiyi alenen yayan kimse, bin liradan onbin liraya kadar idari para cezası ile cezalandırılır. (2) Bu kabahat dolayısıyla idari para cezası vermeye mülki amir yetkilidir” şeklindedir. Kurumların çoğunluğu eylemin kabahat olarak düzenlenmesinin yetersiz kalacağı yönünde değerlendirme yapmıştır. Bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss340.pdf> (ET: 09.11.2022).

³ Objektif cezalandırılabilme şartı içeren suçlarla, kural olarak ceza sorumluluğunun alanının daraltılmak istendiği ifade edilir. Belirtelim ki objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden suçlar kural olarak teşebbüse de elverişli değildir. Suç tüm unsurları ile gerçekleşmiş, buna karşın objektif cezalandırılabilme şartı gerçekleşmemişse, teşebbüs söz konusu olmaz ve fail cezalandırılmaz. Bu durum da ceza sorumluluğunun alanının daraltıldığına işaret eder. İnceleme konusu suçun teşebbüse elverişli olmadığı konusunda ayrıca bkz. ÖZKEPİR, Ramazan / KOCAMAN, Salih Zeki / KART, Erkal Hilmi: *Sosyal Medya ve Basın Hukuku*, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2022, s. 316.

⁴ KENT, Bülent: “Alman Hukukunda Sosyal Ağlarda Yalan Haber ile Mücadele”, (Ed.) KENT, Bülent / KULULAR İBRAHİM, Merve Ayşegül: *Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 12.

⁵ KULULAR İBRAHİM, Merve Ayşegül: “Avustralya Hukukunda Yalan Haber”, (Ed.) KENT, Bülent / KULULAR İBRAHİM, Merve Ayşegül: *Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 85.

⁶ KONTOĞLU, Sena: “Avrupa Birliği Hukukunda Dezenformasyonla Mücadele ve Öz Regülasyon Modeli”, (Ed.) KENT, Bülent / KULULAR İBRAHİM, Merve Ayşegül: *Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 128.

Kültür Örgütü (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*, UNESCO) de bu terimleri tanımlarken “dezenformasyon” ve “yanlış bilgi (misinformation)” arasında ayırım yapmaktadır: “Dezenformasyon, yanlış ve kasıtlı olarak bir kişiye, sosyal gruba, kuruluşa ya da ülkeye zarar vermek amacıyla oluşturulan bilgiyi; yanlış bilgi, yanlış olan ancak zarar verme niyetiyle oluşturulmayan bilgiyi ifade eder”⁷.

Konuyla ilgili Avrupa Komisyonu Raporu⁸; yasadışı içeriğin üretilmesi ve yayılması sebebiyle ortaya çıkan hakaret, nefret suçu gibi uyuşmazlıkları ve hiciv vb. kastla hareket edilmekle beraber yanıltıcı niteliği bulunmayan çarpıtma biçimlerini dezenformasyon kapsamı dışında tutmuştur⁹.

Dezenformasyonun tanımı konusunda fikir birliği yoksa da niteliği itibarıyla kamu düzenini tehdit ettiği ortadadır¹⁰. Düşüncemize göre ise dezenformasyon, gerçeğe aykırı olduğu bilinen bir bilginin bireye veya topluma (kamu barışına) zarar verme kastıyla paylaşılmasıdır.

Dezenformasyon, kamuya zarar verme veya çıkar elde etme kastıyla yanlış, gerçeğe aykırı ve yanıltıcı olarak üretilen, sunulan ve yayılan tüm bilgi türlerini kapsar¹¹. Yalan haber ifadesi ise tam olarak dezenformasyonu karşılamamaktadır. Dezenformasyon daha kapsamlı, tamamıyla yalan olmasa da gerçek ve yalan haber karışımı ve zarar verme kastıyla paylaşılan içerikleri ifade eder¹².

Yalan haber, çevrimiçi iletişim platformları üzerinden hızla yayılmakta ve etki alanı genişlemektedir. Bu da çevrimiçi iletişim araçlarıyla yayılan yalan haberlerin ne kadar tehlikeli ve korkutucu boyutlara ulaşabileceğini göstermektedir. Özellikle çevrimiçi iletişim platformlarının yalan haberle mücadele kapsamında yaptığı düzenlemeler, neyin yalan haber olduğuna nasıl karar verileceği sorusunu beraberinde getirmiştir. Çevrimiçi iletişim platformlarının özellikle erişim engeli, içerik kaldırma vb. uygulamalarıyla basın ve ifade hürriyetinin, müdahaleye çok açık hâle geldiği ileri sürülmektedir. Bu noktada da çevrimiçi iletişim platformlarının erişim engeli ve içerik kaldırma gibi konularda şeffaf olması gerektiği vurgulanmaktadır¹³.

II. GERÇEĞE AYKIRI BİLGİYİ YAYMA SUÇUYLA İLGİLİ MUKAYESELİ HUKUKTA DURUM

Son yıllarda yanlış bilgi aktarımı ve gerçeğe aykırı bilginin yayılmasıyla ilgili kamu barışını korumaya yönelik düzenlemelere mukayeseli hukukta da yer verilmiştir. Gerçeğe aykırı ve yalan haberlerin cezalandırılmasına ilişkin bu düzenlemeler birkaç başlıkta incelenebilir. Bunların ilkinde genel itibarıyla gerçeğe aykırı haber cezalandırmamakla beraber hakaret gibi suçların işlenmesini sağlayan ve bu suçların işlenmesi için araç olan yalan ve çarpıtılmış haberlerin cezalandırılması söz konusudur. Bu bakış açısında yalan haberin hiçbir zaman gerçek bir zarar doğurmadığı fikri baskındır ve kötü niyetin ispatının imkânsız olduğu düşünülmektedir. Buna karşın bazı ülke düzenlemelerinde zarar verici nitelik taşıyan ve kötü niyetle yapılan yalan haberin cezalandırıldığı görülür. Bu tür düzenleme-

⁷ “Disinformation: Information that is false and deliberately created to harm a person, social group, organisation or country. Misinformation: Information that is false but not created with the intention of causing harm. Mal-information: Information that is based on reality, used to inflict harm on a person, social group, organisation or country.”. Bkz. UNESCO: Journalism, ‘Fake News’ and Disinformation: A Handbook for Journalism Education and Training, 2018. bkz. <https://en.unesco.org/fightfakenews> (ET: 04.12.2022).

⁸ European Commission: A Multi-dimensional Approach to Disinformation-Report of the Independent High Level Group on Fake News and Online Disinformation, 2018 (<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/final-report-high-level-expert-group-fake-news-and-online-disinformation>, ET: 07.11.2022).

⁹ TATAR, Samet: “Amerikan Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber”, (Ed.) KENT, Bülent / KULULAR İBRAHİM, Merve Ayşegül: *Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 107.

¹⁰ TATAR, s. 107.

¹¹ “Disinformation includes ‘all forms of false, inaccurate, or misleading information designed, presented and promoted to intentionally cause public harm or for profit’”. Bkz. European Commission: A Multi-dimensional Approach to Disinformation-Report of the Independent High Level Group on Fake News and Online Disinformation, 2018, s. 10.

¹² KONTOĞLU, s. 128.

¹³ SÖYLER, Yasin: “Fransa’nın Seçim Manipülasyonlarıyla Hukuki Mücadelesi ve Türkiye İçin Öneriler”, (Ed.) KENT, Bülent / KULULAR İBRAHİM, Merve Ayşegül: *Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 54.

lerde genellikle kamu barış ve düzenini bozan ya da bozabilecek nitelik taşıyan yalan haberlerin cezalandırılmasından bahsedilir. Son olarak kötü niyetin varlığını aramaksızın yalan haberin cezalandırıldığı düzenlemelere de rastlanmaktadır. Yalan haberin genel barışı ağır bir şekilde bozması hâlinde kötü niyetin var olup olmadığı incelenmeksizin suçun oluştuğu kabul edilmekte ve faile ceza verilmektedir¹⁴.

Bu kapsamda aşağıda gerçeğe aykırı olan bir bilginin veya haberin ceza kanunları ile yaptırım altına alındığı ülke düzenlemeleri hakkında bilgi verilecektir.

Singapur'da Ekim 2019'da "Çevrimiçi Gerçek Dışılık ve Manipülasyondan Koruma Yasası" (*Protection from Online Falsehoods and Manipulation Act, POFMA*) yürürlüğe girmiştir. POFMA'nın 4'üncü maddesi kamu yararına ilişkindir. Buna göre "Singapur'un veya Singapur'un herhangi bir bölümünün güvenliğine zarar verecek, kamu sağlığına, kamu güvenliğine, kamu huzuruna veya kamu maliyesine, Singapur'un diğer ülkelerle olan dostane ilişkilerine zarar verecek, bir seçimin veya bir referandumun sonucunu etkileyecek, farklı insan grupları arasında düşmanlık, nefret veya kötü niyet duygularını kışkırtacak, kamunun, Hükümetin, bir Devlet organının, bir Devletin veya Hükümetin bir bölümünün, bir Devlet Organının veya bir devletin herhangi bir görevinin/işlevinin yerine getirilmesine veya herhangi bir yetkinin kullanılmasına olan güvenini azaltacak" eylemlerin kamu düzenini bozacağı ifade edilmektedir¹⁵. Kanun'un 7'nci maddesinde ise "yanlış bilgilerin yayılması"¹⁶ yaptırım altına alınmıştır¹⁷. Buna göre bir kişi, Singapur'un güvenliğine, kamu sağlığına, emniyetine veya huzuruna, diğer ülkelerle dostça ilişkisine zarar verebilecek veya "kötü niyet" duygularını kışkırtması muhtemel olan durumlarda, "tamamen veya kısmen yanlış veya yanıltıcı bir bilgiyi yayarsa 50.000 Singapur doları para cezasıyla ve/veya beş yıl hapis cezasıyla cezalandırılır¹⁸. Görüldüğü üzere madde metinlerinde dezenformasyonun bir güvenlik tehdidi olduğu belirtilmektedir¹⁹.

Almanya'da Sosyal Ağ Kanunu (*Netzwerkdurchsetzungsgesetz, NetzDG*) yanlış ve yanıltıcı bilgi yayan kişilerin cezai kovuşturmayla tabi tutulmasına ilişkin hüküm içermemektedir²⁰. Bununla beraber bazı konularda erişim engeli uygulanabilmektedir. Ancak erişim engelleme kararlarının sosyal ağ işletmeleri tarafından veriliyor olması eleştirilmektedir. Bu uygulama her ne kadar mahkemelerin iş yükünü azaltıyor olsa da ifade hürriyetinin sınırlarının ve içeriklerin hukuka aykırılığının mahkemeler tarafından tespit edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bir diğer eleştiri de Alman Sosyal Ağ Kanunu'nun 4'üncü maddesi uyarınca para cezası tehdidi altında bulunan sosyal ağ sağlayıcılarının, hukuka aykırılığa dair bir şüphe oluştuğunda içeriklerle ilgili yeterince inceleme yapmadan içeriği kaldırma kararı vermesidir²¹. Alman Sosyal Ağ Kanunu, Alman Ceza Kanunu'na atıf yaparak internette paylaşılan hangi içeriklerin "hukuka aykırı" olduğunu belirlemiştir²².

Fransız hukukunda, "yalan haber" kavramı kullanılmakta, "bilgi manipülasyonu" kavramı tercih edilmemektedir²³. Bir bilginin yalan haber kapsamında değerlendirilebilmesi için gerçeklikten yapay ve kasıtlı olarak saptırılmış bir olgunun bulunması ve bunun da açıkça anlaşılabilir olması gerekir.

¹⁴ DÖNMEZER, Sulhi / BAYRAKTAR, Köksal: *Basın Hukuku*, 5. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 331.

¹⁵ KAYNAR, Abdullah Ahmet: "Çevrim İçi Dezenformasyon ile Mücadelede Kazuistik Yöntem: Singapur Örneği", (Ed.) KENT, Bülent / KULULAR İBRAHİM, Merve Ayşegül: *Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 177.

¹⁶ Article 7, entitled "Communication of false statements of fact in Singapore".

¹⁷ ASWAD, Evelyn Mary: "In a World of 'Fake News,' What's a Social Media Platform to Do?", *Utah Law Review*, 2020, Sayı 4, s. 1018.

¹⁸ ASWAD, s. 1018, 1019. Ayrıca bkz. Protection From Online Falsehoods and Manipulation Act 2019 (No. 18 of 2019) (<https://sso.agc.gov.sg/Acts-Supp/18-2019, ET: 11.11.2022>).

¹⁹ KAYNAR, s. 167.

²⁰ Venedik Komisyonu: Venedik Komisyonu ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Hukukun Üstünlüğü Genel Müdürlüğü (DGI) Acil Ortak Görüşü Ceza Kanunu Değişiklik Tasarısı "Yanlış veya Yanıltıcı Bilgi" ile İlgili Hüküm Hakkında, Strazburg, 2022, s. 6, par. 15.

²¹ KENT, s. 15, 16.

²² KENT, s. 17, 18.

²³ SÖYLER, s. 49.

Fransa’da Bilgi Manipülasyonu ile Mücadele Kanunu’nda bu tür yalan haberlerin seçim güvenliğine zarar vermesi hâli yaptırıma bağlanmıştır. Kişileri yanıltma kastı barındırmayan paylaşımlar yalan haber kapsamında olmayıp yalan haberdeki gerçeklikten sapmanın seçim güvenliğinin tehlikeye düşmesi hâli, cezalandırma kapsamındadır²⁴. Fransa’da, çevrimiçi nefret söylemiyle mücadeleye karşı kabul edilen yasa tasarısında, yanlış ve yanıltıcı bilgi yayan kişilerin cezai kovuşturmasına ilişkin herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Bununla beraber bilgi manipülasyonuna karşı yapılan düzenlemelere göre seçim kampanyaları sırasında “oyların şeffaflığını etkileyebilecek yanlış veya yanıltıcı iddiaların veya ifadelerin, çevrimiçi bir kamu iletişim hizmeti aracılığıyla kasıtlı, yapay veya otomatik bir şekilde büyük ölçekte yayılması” hâlinde, bunu durdurmak için acil bir prosedür kullanılabilir²⁵.

Kanada Ceza Kanunu’nun “Yanlış bilgi” başlıklı 372’nci maddesinde de yanlış bilgi verilmesiyle ilgili bir hükme yer verilmiştir. Madde, “Bir kimseyi korkutmak kastıyla yanlış olduğunu bildiği bir bilgiyi ileten veya bu bilgilerin mektup veya herhangi bir telekomünikasyon aracıyla iletilmesine neden olan herkes suç işlemiş olur” şeklindedir²⁶.

Birleşik Krallık Çevrimiçi Güvenlik Yasası’nda (*Online Safety Bill*) ise daha çok erişimin engellenmesi ve paylaşımların kaldırılmasıyla ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Yanlış bilgi ve dezenformasyonla mücadele yasanın amaçlarından biridir. Buna karşın yanlış ve yanıltıcı bilgi yayan kişilerin cezai kovuşturmayaya tabi tutulmasına ilişkin bir düzenleme söz konusu değildir²⁷.

Yunan Ceza Kanunu’nun 191’inci maddesinde de konuyla ilgili olarak “Her kim kamuya açık bir şekilde veya internet aracılığıyla vatandaşlarda endişe veya korku yaratabilecek veya ulusal ekonomiye, ülkenin savunma kapasitesine veya kamu sağlığına yönelik kamu güvenini sarsabilecek yalan haberleri yayar veya yayınlarsa, en az üç (3) ay hapis ve para cezası ile cezalandırılır. Fiilin basın ve yayın yoluyla ya da internet aracılığıyla işlenmesi halinde, fail en az altı (6) ay hapis ve para cezası ile cezalandırılır. Önceki fıkralarda belirtilen fiillerin işlendiği aracın gerçek sahibi veya yayımcısı hakkında da aynı cezaya hükmolunur” denilmektedir²⁸.

Birleşik Arap Emirlikleri Ceza Kanunu’nun 52’nci maddesinde ise “Sahte haber veya verileri veya resmi olarak açıklanan haberlere aykırı olan yanlış, kötü niyetli, yanıltıcı veya yanlış rapor veya söylentileri ifşa etmek, yayınlamak, yeniden yayınlamak, dağıtmak veya yeniden dolaşıma sokmak için bilgi ağını veya bir bilgi teknolojisi yöntemini kullanan veya kamuoyunu tahrik eden, kamu huzurunu bozan, halkı yıldırان veya kamu yararını, ülke ekonomisini, kamu düzenini veya kamu sağlığını zedeleyen kışkırtıcı tanıtım yapanlar bir yıldan az olmamak üzere hapis cezası ve yüz bin dirhemden az olmamak üzere para cezası ile cezalandırılır.” denilmektedir²⁹.

Uganda Ceza Kanunu’nun 50’nci maddesindeki düzenleme, “Kamuoyunda korku ve endişe uyandıracak veya kamu huzurunu bozacak herhangi bir yalan beyan, söylenti veya haber yayınlayan kişi, kabahat işlemiş olur. Sanık, yayımlanmadan önce, bu tür bir ifadenin, söylentinin veya raporun doğruluğunu tespit etmek için, kendisini makul bir şekilde inandıracak önlemleri aldığını ispat ederse cezalandırılmaz” şeklindedir³⁰.

²⁴ SÖYLER, s. 57.

²⁵ Venedik Komisyonu, s. 6-7, par. 16-17.

²⁶ Canada Criminal Code, bkz. <https://laws-lois.justice.gc.ca/pdf/c-46.pdf>, (ET: 09.11.2022).

²⁷ Venedik Komisyonu, s. 7-8, par. 18-19.

²⁸ Venedik Komisyonu, s. 10, par. 27.

²⁹ “The United Arab Emirates has enacted the federal decree law number 34 of 2021 concerning the fight against rumors and cybercrime. Article 52 ‘Spreading Rumors and Fake News’” bkz. <https://www.mondaq.com/social-media/1158366/spreading-false-information-on-social-media-and-it39s-penalties>, (ET: 11.11.2022).

³⁰ <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/ug/ug008en.pdf>, (ET: 09.11.2022). Ayrıca bkz. GOLDBERG, David: “Responding to Fake News: Is There an Alternative to Law and Regulation”, *Southwestern Law Review*, 2018, Cilt 47, Sayı 2, s. 425.

III. HALKI YANILTICI BİLGİYİ ALENEN YAYMA SUÇUNUN OBJEKTİF UNSURLARI

A. Fiil

Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayma suçunda önemli olan husus, gerçeğe aykırı bilginin belirli olmayan birçok kişi tarafından algılanabilir şekilde yayılmasıdır. Aleniyet sözlükte; “1. Bir şeyin zahir ve meydanda olması, gizli olmayıp göz önünde bulunması, 2. Her şeyin zahir hali, dış görünüşü” şeklinde tanımlanmıştır. Aleniyetle birlikte eylemin belirli olmayan birçok kişi tarafından algılanabilir olması sağlanır.

Aleniyetin sağlanması hususunda göze çarpan şey internet ağının genişliği ve bu ağ üzerinden iletişime geçmenin kolaylığıdır. Sosyal medya, özellikle yanlış ve yanıltıcı bilgilerin ve sahte haberlerin yayılması hususunda suistimale açık bir alan oluşturmaktadır³¹. Sosyal ağ kullanıcıları için en sorunlu noktalardan biri de gerçek ve sahte haberler arasında ayırım yapmaktır. Özellikle sahte haberlerin seçimleri yönlendirmek gibi olaylarda kullanılması, kullanıcılar için gerçek ve sahte haber ayırımı yapabilmeyen önemini ortaya koymaktadır³². Bu açıdan devletlerin dezenformasyona karşı mücadelede dijital ve medya okuryazarlığı kampanyalarını teşvik etmesi önemlidir³³. Bu sebeple, örneğin, Amerika’da pek çok eyalette dijital medya okur-yazarlığının gelişmesi amacıyla zorunlu eğitimi düzenleyen kanunlar kabul edilmiştir³⁴. Ayrıca hükümet aktörlerinin yanlış ve yanıltıcı bilgiyi yayıp yaymadığı hususu da değerlendirilmelidir. Hükümete yönelik eleştirilerin yanlış ve yanıltıcı bilgi kapsamına alınıp sansürlenmesi söz konusu olmamalıdır³⁵.

Haberleşmenin ve iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte halkı korku, panik ve endişeye sevk edici yayın yapmanın kamu düzenini ihlal etme ve hatta devlete karşı isyan başlatma noktasında merkezi bir araç hâline geldiği ortadadır³⁶. Ülkenin iç ve dış güvenliği ile kamu düzenini bozacak nitelikte gerçeğe aykırı bilgiyi yayan kötü niyetli kimseler, interneti ve sosyal ağları deyim yerindeyse *silah(!)* olarak kullanmaktadır³⁷. Dolayısıyla her ne kadar aleniyeti suçun oluşmasını zorlaştırıcı bir şart olarak görmek mümkünse de gelişen iletişim araçlarının bu unsurun sağlanmasını kolaylaştırdığı ortadadır.

Suçun objektif unsurlarından olan fiille ilgili üzerinde durulması gereken hususlardan biri de madde başlığı ile içerik arasındaki uyumsuzluktur. Madde başlığında “halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” ifadesine yer verilmişken madde metninde “gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan” kimsenin cezalandırılacağı ifade edilmektedir³⁸. Belirtelim ki yanıltıcı bilgi ile gerçeğe aykırı bilgi aynı anlama gelmemektedir. Yanıltıcı nitelikteki bilgi gerçeğe aykırı bilgi olmayabilir. Örneğin terör saldırısı sonrası yakalanamamış olan faille ilgili sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle kamu barışını bozacak şekilde “failin hâlâ tehlikeli olduğu, failin bulunması muhtemel yerler, failin yeniden saldırma ihtimali” gibi ifadelerle yanıltıcı bilgiler verilebilir. Bu ihtimalde teröristin yakalanmadığı gerçek bir bilgidir fakat bununla ilgili verilen bilgiler yanıltıcı niteliktedir. Dolayısıyla bilginin gerçeğe aykırılığı ispat edilemediğinde yanıltıcı bilgiyi yayan kişi

³¹ SMITH, Robert / PERRY, Mark: “Fake News and the Convention on Cybercrime”, *Athens Journal of Law (AJL)*, 2021, Cilt 7, Sayı 3, s. 336.

³² SMITH / PERRY, s. 336.

³³ ASWAD, s. 1016.

³⁴ TATAR, s. 117.

³⁵ ASWAD, s. 1016.

³⁶ TSCHORR, Sophie: “Soziale Netzwerke als Akteure für ein „besseres“ Internet?”, *MMR*, 2021, Heft 3, s. 204.

³⁷ KATZER, Catarina: *Cybermobbing - Wenn das Internet zur Waffe wird*, Springer-Verlag, Berlin-Heidelberg, 2014, s. 3, 4.

³⁸ Şen’e göre, “madde başlığında var olan hatanın giderilerek başlığın “Gerçeğe aykırı bilgiyi alenen yayma” şeklinde düzenlenmesi gerekmektedir.” Bkz. ŞEN, Ersan: <https://www.hukukihaber.net/halki-yaniltici-bilgiyi-alenen-yayma-sucu-makale,10385.html> (ET: 06.11.2022).

cezalandırılmaz. Dezenformasyona konu içerik; ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili doğrudan asılsız bir bilgi olabileceği gibi tahrif edilmiş bir bilgi de olabilir. Terör saldırısı sonrası resmi makamların açıklamalarına itibar edilmemesi gerektiği ile ilgili açıklama yapıp ölü ve yaralı sayısının çok daha fazla olduğu ile ilgili yalan haber yapan kimse, gerçeğe aykırı bir bilgiyi alenen yaydığına 217/A maddesinde yer alan suçun oluştuğu söylenebilir.

Suçun konusuyla ilgili tartışmalı olan hususlardan biri de bilginin sadece “bir kısmının gerçeğe aykırı” olması hâlidir. Bu durumda da fiil; ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili kamu barışını bozmaya elverişli şekilde ise suç oluşacaktır³⁹.

İşaret edilmesi gereken bir diğer nokta da doğru olup olmadığı incelenmeksizin özellikle sosyal ağlar marifetiyle hızla paylaşılan ve kamuoyuna sunulan gerçeğe aykırı bilgilerin yayılması durumudur. 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun’un 4’üncü maddesinin ikinci fıkrasına göre içerik sağlayıcı, bağlantı sağladığı başkasına ait içerikten sorumlu değildir. Ancak hükmün devamında, bağlantı sağladığı içeriği benimsediği ve kullanıcının söz konusu içeriğe ulaşmasını amaçladığı sunuş biçiminden açıkça belli ise genel hükümlere göre sorumlu olacağı belirtilmiştir. Kişi, bir *tweeti* tekrar paylaşarak (*retweet*) ya da beğenerek bu paylaşımında geçen ifadeleri benimsemeksizin arşivde tutmak ya da başkalarını olaydan haberdar etme maksadıyla hareket etmiş olabilir. Önemli olan paylaşımın sunuluş şeklidir. Fiilin suç teşkil edip etmediğini sunuş şeklini dikkate alarak değerlendirmek gerekir⁴⁰. Bu bağlamda sosyal ağlarda paylaşımında bulunulması, bir içeriğin sadece beğenilmesi ya da yeniden paylaşılması maddede aranan diğer şartların varlığı hâlinde yayma suçu içerisinde mütalaa edilecektir.

B. Fail ve Mağdur

Madde metninde halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan *kimsenin* cezalandırılacağı ifade edildiğinden suçun faili herkes olabilir.

Suçun mağduru toplumu oluşturan herkeştir. Maddede belirtildiği üzere suçun mağdurunun halk olması diğer bir ifadeyle belli olmayan sayıdaki insan topluluğuna karşı suçun işlenmesi kamu barışını bozmaktadır. Aynı ülkede yaşayan ve o ülkenin yurttışı olan insan topluluğuna halk denir⁴¹. Halk, aynı ülkede ikamet eden, ortak menfaatleri bulunan büyük bir grup olarak da tanımlanabilir. Dini, mezhebi, etnik kökeni, tabiiyeti, bölgesi ne olursa olsun müşterek duygu, menfaat, ideoloji ve manevi değerlerin bir araya getirdiği veya aynı değerleri paylaşan insanlar grubu halkı teşkil eder⁴².

C. Konu

Failin cezalandırılabilmesi için halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma fiilinin kamu barışını bozmaya elverişli bir şekilde gerçekleşmesi gerekmektedir. Başlangıçta belirtelim ki bir ifadenin yanlış olduğunu ispat etmek, gerçeğin gerçekte ne olduğu hakkında hiçbir bilgi vermez, sadece ne olmadığı hakkında bilgi verir⁴³.

Yapılan düzenlemeyle ilgili tartışmalı olan hususların başında “gerçeğe aykırı bilgi” kavramından ne anlaşılması gerektiği gelmektedir. Bu kavramın ne anlama geldiğini hangi makam veya merci ne şekilde belirleyecektir? Gerçek veya gerçeğe aykırı bilginin tespitini, bilgiyi veren veya haberi yapan

³⁹ ÖZDAN, Selman: *Uluslararası İnsan Hakları Hukuku Açısından Yalan Haber*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 147.

⁴⁰ Basın İlan Kurumu: *Almanya, Avusturya ve İsviçre’de İnternet Yayıncılığı ve Sosyal Medyada İşlenen Suçlarda Ceza Sorumluluğu-Türk Hukuku ile Karşılaştırma, Sorunlar ve Çözüm Önerileri Araştırma Projesi*, 2018, s. 24, 25.

⁴¹ <https://sozluk.gov.tr/> (ET: 02.11.2022).

⁴² GÖKCAN, Hasan Tahsin / ARTUÇ, Mustafa: *Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu Şerhi*, 5. Cilt, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 7323.

⁴³ TANI, Tommaso: “Legal Responsibility for False News”, *J. Int’l Media & Entertainment Law*, 2020, Cilt 8, Sayı 2, s. 249.

kimseden beklemek ifade ve basın hürriyetinin kullanılması bakımından doğru olmayacaktır⁴⁴. Suçun konusunu oluşturan “gerçeğe aykırı bilgi” kavramının göreceli olduğunu ve kişiden kişiye değişebileceğini ifade etmemiz gerekir. Yetkili makamların bir olay hakkında kamuoyunu bilgilendirmediği ya da bilgi vermekten imtina ettiği olaylarda ifade ve basın hürriyetinin baskılanması söz konusu olur⁴⁵. Bir bilginin gerçeğe aykırı olup olmadığı haberin veya bilginin verildiği anda tespit edilemiyorsa basın yayın organları kamuoyunu bilgilendirme konusunda tereddüt yaşar, bu da ifade ve basın hürriyetinin baskılandığına işaret eder.

Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçuyla ilgili üzerinde durulması gereken bir başka husus, gerçeğe aykırı bilginin tespit edilmesiyle ilgili adli makamların, alenen yayılan bilginin gerçekliğiyle ilgili kamu idaresinin yaptığı açıklamaları hükme esas alıp alamayacağıdır. Maddi gerçeğin araştırılması ilkesinden hareketle adli makamların sadece kamu idaresince yapılan açıklamalara itibar edip yayılan bilgi hakkında bir kanaate sahip olması ve bu beyanla hüküm kurması hukuka aykırı olacaktır. Belirtelim ki gerçeğe aykırı bir bilginin internet ortamından veya sosyal ağlardan kaldırılmasıyla ilgili inisiyatif adli makamların kararı olmaksızın sadece hizmet sağlayıcıların kararları ile kaldırmak hukuka aykırı olacağı gibi kamu idaresince bir bilgini gerçeğe aykırı olduğu yönündeki açıklamayı gerekçe gösterip hüküm tesis etmek de hukuka aykırıdır. Bilginin gerçeğe aykırılığı ile ilgili değerlendirmeyi kamu idaresine ve özelde siyasi iktidara bırakmak ifade hürriyetinin sınırlandırılması sonucunu doğuracaktır. Düşüncemize göre, gerçeğe her somut olayda yargı organları tarafından anlam yüklenmesi gerekir.

Suç tipinde belirtilen hareketin yönelik olduğu konunun, hareketten etkileniş derecesine ve şekline göre suçlar, tehlike ve zarar suçları olarak tasnif edilir. Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu tehlike suçudur. Tehlike suçlarında fiilin yöneldiği konunun objektif olarak zarara uğrama tehlikesi söz konusudur. Tehlike suçları da soyut ve somut tehlike suçları olarak ikili bir ayrıma tabi tutulur. Söz konusu ayrımdan hareketle halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun somut tehlike suçu olduğunu belirtmemiz gerekir. Fiilin *kamu barışını bozmaya elverişli olmasından* anlaşılması gereken, kişilerin barış esasına dayalı bir hukuk toplumunda yaşadıklarına dair duygunun zedelenmesi veya zedelenme ihtimalinin somut bir şekilde ortaya çıkmasıdır. Zira toplumsal düzenin maddi zararlara karşı korunması gerektiği gibi insanların psikolojik refahının da korunması gerekmektedir⁴⁶. Ayrıca kamu zararı; vatandaşlarının sağlığının, çevrenin veya güvenliğinin korunması gibi kamu mallarının yanı sıra demokratik siyasi ve politika oluşturma süreçlerine yönelik tehditleri içerir⁴⁷.

Suçun oluşması için gerçeğe aykırı bilginin kamu barışını bozması şart olmayıp kamu barışını bozmaya elverişli olması yeterlidir. Gerçeğe aykırı haberin kamu barışını bozmaya elverişliliği konusunda, adli makamların somut olay üzerinden değerlendirme yapması gerekmektedir. Gerçeğe aykırı haberin bir sokak kavgasına mı neden olduğu, halkın bir kesiminin diğer kesimine karşı kamu düzenini bozucu davranışlarda bulunmasına mı sebebiyet verdiği yoksa bu haber sonucu bir gösteri veya yürüyüşün mü gerçekleştirildiği adli makamların tespiti ile ortaya çıkacaktır⁴⁸.

İnceleme konumuz olan suç bakımından halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma şeklindeki hareket bu tehlikeleri oluşturmaya elverişli değilse yahut söz konusu tehlikeler ortaya çıkmamışsa ya da eylemin kişilerde endişe, korku veya panik yaratabilecek tarzda bulunmadığı anlaşılırsa somut tehlike doğma-

⁴⁴ Bilginin gerçek veya gerçeğe aykırı olduğu tartışmaları ile ilgili doktrinde “görünürde gerçeklik” ilkesinin uygulanması gerektiği konusunda bkz. ÖZKEPİR / KOCAMAN / KART, s. 35.

⁴⁵ ÖZDAN, s. 147.

⁴⁶ ZHANG, Tingting: “The Criminal Law Regulation of the Behavior of Fabricating and Deliberately Disseminating False Information of Epidemic”, *Ukrainian Policymaker*, 2020, Sayı 6, s. 106.

⁴⁷ European Commission: Tackling online disinformation: a European Approach, Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 2018, § 2.1. Ayrıca bkz. Venedik Komisyonu, s. 13, par. 40.

⁴⁸ ÖZKEPİR / KOCAMAN / KART, s. 316.

mış demektir. Tehlikenin varlığını hâkim her somut olayda ayrıca değerlendirmelidir. Örneğin Covid-19 salgını döneminde yanlış ve yanıltıcı bilgilerin yayılmasının kamu sağlığını ve insanların hayatını olumsuz etkileyip etkilemediğini adli makamlar takdir edecektir⁴⁹. Bununla beraber gerçek dışı tüm bilgilerin ciddi toplumsal sonuçlar doğurmayacağı ve bu nedenle cezai sorumluluğa neden olmayacağı da göz önünde bulundurulmalıdır⁵⁰. Bu durum göstermektedir ki gerçeğe aykırı bir bilginin ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlıkla ilgisinin kurulması oldukça güçtür. Bilginin gerçeğe aykırı olduğu belirlense dahi bahse konu bilginin kamu barışını bozmaya elverişli olup olmadığı ayrı bir tartışma konusudur. Herhangi bir araştırma ve değerlendirme yapılmaksızın bilginin yanlış olduğu ortaya konulabiliyorsa bilginin kamu barışını bozucu niteliğinin olduğu söylenemez. Kamu barışını bozmaya elverişlilik ifadesinin net bir tanım taşımaması, soyut bir tehlikeye mi, rahatsız etme olasılığına mı, kamu barışına yönelik fiili ve yoğun bir zarar doğurması gereken somut bir riske mi işaret ettiğinin belirsiz olması eleştirilen bir husustur⁵¹.

Dönmezer / Bayraktar'a göre “somut ya da tam gerçeklik, haberin, yayındaki yazının, olayın oluş biçimine uygunluğunu belirtir. Görünürdeki gerçeklik ise, verilen habere konu içeriğin haberin verildiği sırada olayla ilgili duruma uygunluk anlamına gelmektedir. Yalan haber ve havadis, olmayanı olmuş veya olacak gibi göstermek veya olanı başka türlü kamuya aksettirmektir”⁵². Ayrıca ifade edelim ki gerçeğe aykırılık üç kategoride incelenebilir. Buna göre kimsenin inanmadığı ya da çok az kişinin inandığı yanlış bilgiler, bazılarının inandığı bazılarının inanmadığı yanlış bilgiler ve geniş çapta inanılan yanlış bilgilerden bahsetmek mümkündür⁵³. Gerçeğe aykırı bilginin yayılmasının suç teşkil edebilmesi için geniş çapta inanılır olması gerekir. Ayrıca gerçeğe aykırılık da ilk bakışta belirlenebilecek nitelik taşımamalıdır.

Bu açıklamalardan hareketle, gerçeğe aykırı bilginin tespitinde şu hususların göz önünde bulundurulması gerektiği söylenebilir: Kasıtlı olarak yayımlanan veya dağıtılan yanlış bilgide; (a) materyal bir kişiyi karalamak için kullanılır, (b) gerçek kaynaklar taklit edilir, (c) içerik yanıltıcı ve aldatmaya veya zarar vermeye yöneliktir, (d) başlıklar veya görseller içeriği desteklemez, (e) orijinal içerik, yanlış bağlamsal bilgilerle paylaşılır, (f) gerçek bilgiler veya görüntüler aldatmak için manipüle edilir⁵⁴.

D. Nitelikli Unsurlar

1. Failin Suçu Gerçek Kimliğini Gizleyerek İşlemesi

İnceleme konumuz olan suçta cezayı artıran ilk nitelikli hâl, failin suçu gerçek kimliğini gizleyerek işlemesidir⁵⁵. Maddenin ikinci fıkrasında yer alan ve daha ağır cezayı gerektiren hâl olarak karşımıza çıkan “failin suçu gerçek kimliğini gizleyerek işlemesi” ifadesi, özellikle sosyal ağlarda anonim hesap kullananlar bakımından belirsizliğe neden olacaktır. Bilindiği üzere internette ve sosyal ağlarda

⁴⁹ ZHANG, s. 107.

⁵⁰ ZHANG, s. 107.

⁵¹ Venedik Komisyonu, s. 15, par. 50.

⁵² DÖNMEZER / BAYRAKTAR, s. 333. Ayrıca bkz. ÖZDAN, s. 146.

⁵³ TANI, s. 254.

⁵⁴ SMITH / PERRY, s. 346.

⁵⁵ 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunu'nun Ek 4'üncü maddesinin 5'inci fıkrasında; “Türk Ceza Kanunu'nda yer alan; a) Çocukların cinsel istismarı (madde 103), b) Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma (madde 217/A), c) Devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmak (madde 302), ç) Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar (madde 309, 311, 312, 313, 314, 315, 316), d) Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk (madde 328, 329, 330, 331, 333, 334, 335, 336, 337), suçlarına konu internet içeriklerini oluşturan veya yayan failere ulaşmak için gerekli olan bilgiler soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı, kovuşturma aşamasında yargılamanın yürütüldüğü mahkeme tarafından talep edilmesi üzerine ilgili sosyal ağ sağlayıcının Türkiye'deki temsilcisi tarafından adli mercilere verilir. Bu bilgilerin talep eden Cumhuriyet Başsavcılığı veya mahkemeye verilmemesi durumunda, ilgili Cumhuriyet savcısı tarafından, yurt dışı kaynaklı sosyal ağ sağlayıcının internet trafiği bant genişliğinin yüzde doksan oranında daraltılması talebiyle Ankara Sulh Ceza Hâkimliğine başvurulabilir. İnternet trafiği bant genişliğinin daraltılması kararı verilmesi hâlinde, bu karar erişim sağlayıcılara bildirilmek üzere Kuruma gönderilir. Kararın gereği, bildirimden itibaren derhâl ve en geç dört saat içinde erişim sağlayıcıları tarafından yerine getirilir. Sosyal ağ sağlayıcının, bu fıkra kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmesi hâlinde yaptırımlar kaldırılır ve Kuruma bildirilir” denilmektedir.

anonim kalmarak etkileşim hâlinde olmak ve içerik paylaşmak mümkündür. Bu durum basının haber verme, kamuoyunun da haber alma hakkı bakımından önem arz eder. İnternet ortamında ve sosyal ağlarda yanlış ve yalan bilgiye oldukça sık rastlanması anonim hesap kullanan kişilerin kimliklerini gizleme kastı olmasa dahi cezalandırılmaları tehlikesini beraberinde getirecektir. Fail, gerçek kimliği belirli olmaksızın yanlış bilgiyi kamu barışını bozmaya elverişli şekilde yaydığına kimliği belirlenebilir durumda ise bu nitelikli hâlin uygulanmaması gerekir⁵⁶.

2. Suçun Örgüt Faaliyeti Çerçevesinde İşlenmesi

Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi hâli, daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hâl olarak kabul edilmiştir. Bu gibi durumlarda, faile verilecek ceza yarı oranında artırılır. 5237 sayılı TCK'nın 220'nci maddesinde, suç işlemek amacıyla örgüt kurma veya yönetme, üye olma, örgütün veya amacının propagandasını yapma suçları düzenlenmiştir. Belirtilen ki suç işlemek için oluşturulmuş bir örgütün varlığı, toplum içerisinde karışıklığa ve endişeye sebep olacaktır. Bu sebeple kanun koyucu bir örgütün faaliyeti çerçevesinde bahse konu suçu işlemesi hâlini daha ağır ceza ile cezalandırmıştır.

İnceleme konusu olan suçun TCK'nın 220'nci maddesinin 8'inci fıkrasında yer alan suç tipi ile karıştırılmaması gerekir. Örgüt propagandası suçunun düzenlendiği fıkra, "*Örgütün cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır*" şeklindedir. Konu ile ilgili Yargıtay kararında⁵⁷, örgüt mensuplarının sosyal medya hesabında gerçekleştirdiği paylaşımların propaganda suçuna sebebiyet verebilmesi için terör örgütünün cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek ya da övecek, bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek nitelikte olması şartından bahsedilmiştir. Örgüt propagandası suçunda örgütün eylemlerinin meşru gösterilmesinden, övülmesinden veya teşvik edilmesinden bahsedilirken yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunda yayılan içeriğin gerçeğe aykırılığına işaret edilmektedir. Yanıltıcı bilgi yayma suçunda yayılan içerik gerçeğe aykırı bir bilgidir oysa örgüt propagandası yapmak amacıyla yayılan içerik gerçeğe aykırı olsun olmasın, örgütün eylemlerini meşru gösterme, övme veya teşvik etme şeklindeki eylemlerdir ki içeriği de hukuka aykırı hâle bu eylemler getirir. Böylece suç tipiyle cezalandırılan da hukuka aykırı içerik olmuş olur ve 217/A maddesinde yer alan suç uygulama bulmaz.

3. Suçun Basın ve Yayın Yoluyla İşlenmesi

5237 sayılı TCK'nın "Ortak Hüküm" başlıklı 218'inci maddesinde "Kamu Barışına Karşı Suçlar" işlenen suçlara ilişkin ortak bir ağırlatıcı sebep yer almaktadır. Buna göre, "*Yukarıdaki maddelerde tanımlanan suçların basın ve yayın yoluyla işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır*".

Basının yalan haber yayınlamaması, haberlerin doğruluğunu araştırması meslek ilkeleri içinde vurgulanmaktadır⁵⁸. Gerek 1982 Anayasası'nın 26 ve 28'inci maddesi, gerek Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10'uncu maddesi gerekse Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararları dikkate alındığında basın hürriyetinin sınırlarının "başkalarının şöhret ve haklarının korunması", "devletin ve toplumun korunması" ve "ahlakın korunması" olmak üzere üç genel kategori altında toplandığı söylenebilir⁵⁹.

⁵⁶ ŞEN, Ersan: <https://www.hukukihaber.net/halki-yaniltici-bilgiyi-alenen-yayma-sucu-makale,10385.html> (ET: 06.11.2022).

⁵⁷ Yargıtay, 3. CD, T. 15.12.2021, E. 4040, K. 10638.

⁵⁸ Basın Meslek İlkeleri'nin 6'ncı maddesi "*Soruşturulması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olmaksızın yayımlanamaz.*" şeklindedir. Ayrıca bkz. DÖNMEZER / BAYRAKTAR, s. 334.

⁵⁹ YÜZER, Dilara: "Basın Yoluyla Haberlerin Verilişi ve Suçsuzluk Karinesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2013, Cilt 15, Prof. Dr. M. Polat Soyer'e Armağan Özel Sayısı, s. 1656, 1657.

Burada değinilmesi gereken husus 7418 sayılı Kanun ile 5187 sayılı Kanun'un 1'inci maddesinin 2'nci fıkrasında yapılan değışiklikle ve "internet haber sitelerinin" Basın Kanunu'nun kapsamına alınmasıdır. Böylece internet haber siteleri süreli yayın olarak kabul edilmiştir. İnternet haber sitesi, "internet ortamında, belirli aralıklarla haber veya yorum niteliğinde yazılı, görsel veya işitsel içeriklerin sunumunu yapmak üzere kurulan ve işletilen süreli yayını" ifade eder⁶⁰. Dolayısıyla internet haber siteleri kullanılarak söz konusu eylemin gerçekleştirilmesi hâlinde suçun basın ve yayın yoluyla işlenmesinden bahsedilecektir.

Son olarak belirtelim ki bir hareketin sadece basın yoluyla işlenmesi hâlinde cezalandırılması söz konusuysa basın suçundan bahsedilir. Bu durumda hareket aleniyeti sağlayacak diğer araçlarla gerçekleştirilmiş olsa da basılmış eser yoluyla gerçekleştirilmediyse basın suçu kapsamında değerlendirilmeyecektir. Bunun dışında kalan ve basın yoluyla işlenmesi de mümkün olan suçlar söz konusu olduğunda ise "basın yoluyla işlenen suçlar"dan bahsedilecektir⁶¹.

IV. HALKI YANILTICI BİLGİYİ ALENEN YAYMA SUÇUNUN SÜBJEKTİF UNSURLARI

İnceleme konusu suç ancak kasten işlenebilir, suçun oluşabilmesi için failin halk arasında endişe, korku veya panik yaratma saikiyle hareket etmesi gerekir. Endişe, "üzüntü, endişe duyulan düşünce, tasa" anlamına gelir. Korku, "bir tehlike veya bir tehlike düşüncesi karşısında uyanan kaygı duygusudur". Panik ise "bir topluluğu kaplayan ani dehşet duygusu, büyük korku, ürkme" olarak ifade edilebilir.

İnceleme konumuz olan suça benzer şekilde, "Halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit" başlıklı 213'üncü maddenin gerekçesinde endişe, korku ve panik kelimelerinin halkta meydana gelecek telaş hâlinin değışik derecelerde olabileceğini ifade etmek amacıyla kullanıldığına işaret edilmiştir. Ayrıca suçun oluşması bakımından bu hâllerin fiilen gerçekleşmesinin aranmayacağı da belirtilmiştir⁶².

Yanlış ve yanıltıcı bilginin yayılmasında genellikle dikkat çekme isteği etkenlerden biri olarak görülmekle beraber kamu düzenini bozmak ve kendi çıkarları için toplumsal paniğe neden olmak da failin amaçlarından biri olarak gündeme gelebilir⁶³. Failin hareketinin gerçeğe aykırı bilgi yaymaya yönelik olması ve failin bunu halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle gerçekleştirmesi gerekir. Dolayısıyla, örneğin, gerçek ve sahte bilginin ayırımı olmayan ve hatta ayırt edilecek durumda olmayan biri, gerçeğe aykırı bilgiyi kontrol etmeden ama kasıtlı olarak yayarsa ve daha sonra bu bilginin gerçeğe aykırı olduğu ortaya çıkarsa -kastı yalnızca yayma eylemine yönelik olduğundan- bu kişinin eyleminin suç teşkil ettiğinden bahsedilmeyecektir⁶⁴. İfade etmeliyiz ki burada saiki belirlemek, ispat hukuku açısından sorunlara sebep olacaktır. Özellikle ortada bariz bir zararın da söz konusu olmadığı hâllerde saik ancak failin ifadesine binaen tespit edilebilecektir⁶⁵.

V. HUKUKA AYKIRILIK UNSURU

TCK'nın "Ortak Hüküm" başlıklı 218'inci maddesinde "Kamu Barışına Karşı Suçlar" işlenen suçlarla ilgili hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebine (TCK m. 26) yer verilmiştir. Buna göre haber verme sınırlarını aşmayan ve eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz.

⁶⁰ Bkz. Basın Kanunu m. 2/1-m.

⁶¹ DÖNMEZER / BAYRAKTAR, s. 423.

⁶² Suç politikası bakımından ceza kanununda "saik" unsuruna sınırlı bir biçimde yer verilmiştir. İnsan öldürme suçuyla ilgili TCK'nın 82'nci maddesinde, "kan gütmeye saikiyle insan öldürme", "töre saikiyle insan öldürme" filleriyle ilgili suçun temel şekline nazaran daha ağır ceza öngörülmüştür.

⁶³ ZHANG, s. 106.

⁶⁴ ZHANG, s. 108.

⁶⁵ TANI, s. 253.

Bilindiği üzere ifade hürriyeti ve halkın gerçekleri öğrenme hakkı, demokratik toplumun omurgası bir diğer ifadeyle “olmazsa olmaz” koşuludur. Artan sosyal medya düzenlemeleri ve yalan haberlere ilişkin kanunlar uyarınca, sosyal medya hizmet sağlayıcılarının dezenformasyon ve yanlış bilgilendirmeye karşı mücadele çalışmalarında en çok etkilenen hak şüphesiz ifade hürriyetidir⁶⁶. İfade hürriyeti doğru, yanlış, rahatsız edici veya şaşırtıcı her tür fikri kapsar niteliktedir. Bununla beraber bazı durumlarda ifade hürriyetinin kısıtlanabileceği kabul edilmektedir. Ancak bu kısıtlamaların kanunilik, meşruiyet, gereklilik ve ölçülülük ilkelerine uygun şekilde gerçekleşmesi gerekir⁶⁷. Yanlış haberler veya nesnel olmayan bilgiler dahil olmak üzere, belirsiz ve muğlak fikirlere dayalı bilgilerin yayılmasına ilişkin genel yasakların, ifade hürriyeti kısıtlamaları konusunda uluslararası standartlarla bağdaşmadığı ifade edilir⁶⁸. İfade hürriyetinin sınırının yalnızca başkalarına zarar vermek olduğu veya sınırın belirlenmesinde kamu çıkarının önemli olduğu şeklinde farklı yaklaşımlar vardır. Bununla beraber kamu çıkarının sınır hususunda esas olarak benimsenmesi, bir zarar sonucu doğurmasa da ifade hürriyetinin engellenmesine neden olacağı için eleştirilmektedir⁶⁹. Yanlış ve yanıltıcı bilginin yayılması, ifade hürriyetiyle beraber yalnızca bilgi verme değil bilgi alma hürriyetini de etkilemektedir.

Toplum içerisinde yaşayan bireylerin çevresinde yaşanan gelişmelerden haberdar olması ve sahip olduğu bilgiyi paylaşması hayatın olağan akışında vazgeçilmezdir. Böylesi bir bilgi aktarımını da basın ve yayın kuruluşlarının sağlayacağı ortadadır. Medyanın toplum üzerindeki etkisi incelenirken, olayları aktarması hususunda gerçekleri yansıttığı, olduğu gibi yansıtmayıp çarpıttığı ve gerçeği yeniden inşa ettiği yönünde farklı görüşler vardır⁷⁰.

Basının, kamunun bilgilendirme ve haber alma hakkının sınırları içerisinde hareket etmesi gerekir. Eleştiri ve haber verme sınırlarını aşır bir fikre taraftar kazanmayı ve fertlerin tutumları üzerinde kontrol kurmayı hedefleyen propaganda faaliyetleri de fikirlerin açıklanması ve yayılması hürriyeti içerisinde mütalaa edilebilir. Buradaki sınırı şiddet kullanımına ortam hazırlanmaması ve şiddet kullanılmaması belirler⁷¹. Dolayısıyla gerçeğe aykırı bilgi içeren ifadeler kamu barışı için yakın bir şiddet eylemini tahrik edecek nitelikte ise ifade veya örgütlenme hürriyetinden bahsedilemez⁷².

İnternet ortamında ve sosyal ağlarda kişinin anonim kalarak ifade ve görüşlerini gerçek adı dışında bir adla yayması da ifade hürriyetinin bir sonucudur⁷³. Sosyal ağ kullanıcılarının gerçek isimlerini kullanmalarını beklemek ifade hürriyetinin sınırlandırılması anlamına gelecektir. Bununla beraber anonim kalmak veya müstear (takma) isim kullanmak, yüze karşı iletişim kurmaktan farklı olarak sosyal ve politik tartışmaları hızlandırıcı etkiye sahiptir⁷⁴. Ayrıca anonim kalma imkânı; halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak amacıyla gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yaymak isteyen kişiler tarafından kötüye kullanılabilir. Dolayısıyla anonim kalma hakkı kullanılarak ifade hürriyetinin sınırlarını aşacak şekilde suç teşkil eden davranışların ortaya çıkması hâlinde kamu otoritesi, kamu barışını bozucu nitelikteki fiillerle ilgili sosyal ağ hizmet sağlayıcılarından hesap sahibi kişilerin gerçek isimlerini talep etmelidir. Hizmet sağlayıcılar da suç teşkil eden fiillerle ilgili verileri muhafaza etmek ve belirli şartlar altında verilere ilişkin bilgileri adli

⁶⁶ ASWAD, s. 1013.

⁶⁷ KAYNAR, s. 161, 162.

⁶⁸ GOLDBERG, s. 424.

⁶⁹ TANI, s. 254.

⁷⁰ KARAKEHYA, Hakan: “Yazılı Haber Medyasında Suçun Temsili”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 2013, Cilt 71, Sayı 1, s. 735.

⁷¹ BENEDEK, Wolfgang / KETTEMANN, Matthias C.: “İfade Özgürlüğü ve İnternet, Türk Yargısının İfade Özgürlüğü Konusunda Kapasitesinin Güçlendirilmesi”, Avrupa Birliği-Avrupa Konseyi Ortak Projesi, 2013, s. 45.

⁷² BALCI, Murat / ÇAKIR, Kerim: “Bir Hukuka Uygunluk Sebebi Olarak Sosyal Medyada Örgütlenme Hürriyeti”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2022, Cilt 28, Sayı 1, s. 1343.

⁷³ Venedik Komisyonu, s. 20, par. 77.

⁷⁴ TSCHORR, s. 205.

makamlarla paylaşmak durumundadır⁷⁵. Venedik Komisyonu, anonimlik hakkının önemini ve başkalarının korunması gerekliliği söz konusu olduğunda kamu otoritelerinin anonim kişileri kimliklerini açıklamaya zorlayabileceğini vurgulayarak, failin suçu gerçek kimliğini gizleyerek işlemesi nitelikli hâlinin Sözleşme'nin 10'uncu maddesine aykırı olduğunu belirtmektedir⁷⁶.

İfade hürriyeti bağlamında “*trol*” olarak isimlendirilen hesaplardan da bahsedilmesi gerekmektedir. Kişinin sosyal ağlardaki etkinliğini artırmak için birden fazla anonim hesap kullanması ifade hürriyeti bağlamında korunmaz. İfade hürriyeti kişilerin görüşlerini açıklamasına imkân verir. Ancak kişinin olduğundan fazla görünerek görüşlerini açıklamaya çalışması ve inceleme konumuz olan suç özelinde halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayması ifade hürriyetinin kötüye kullanması anlamına gelecektir⁷⁷.

SONUÇ

Dezenformasyon, kasıtlı olarak kamuya zarar vermek veya kâr sağlamak amacıyla tasarlanan, sunulan ve tanıtılan her tür yanlış veya yanıltıcı bilgiyi içerir ve kamu bilgilendirme sistemlerinin zayıf olduğu, bağımsız araştırmacı gazeteciliğin kısıtlandığı yerlerde gelişir. Ciddi sonuçları olan karmaşık ve çok yönlü bir olgu olan dezenformasyon, kişileri bilgi arama, alma ve paylaşma veya fikir oluşturma imkanından yoksun bırakır. Dezenformasyonla mücadele için haberlerin şeffaflığını artırmak, medya ve bilgi okuryazarlığı konusunda kullanıcılara destek vermek, basını güçlendirmek ve haber medyasında çeşitliliği ve sürdürülebilirliği sağlamak için faaliyetlerde bulunmak gerekmektedir.

Doğru olmayan bilgilerin yayılması, gerçeklere dayalı kamu söylemini tehlikeye atar; siyasetin, yargının ve medyanın güvenilirliğini sorgulanır hâle getirir. Kamu çıkarlarını tehlikeye atacak ağırlıktaki hareketlere karşı hâlihazırda TCK'nın 213, 214, 215, 216 ve 217'nci maddelerinde düzenlemeler mevcut olsa da 217/A'da düzenlenen suç ile acil bir sosyal ihtiyacın karşılanmaya çalışıldığı görülmektedir. Ancak gerçeğe aykırı bir bilgiyi alenen yayma fiilini suç teşkil eder mahiyette düzenlemek oldukça zordur. Bu zorluk, ifade hürriyetinin korunmasından kaynaklanmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10'uncu maddesinde teminat altına alınan düşüncüyü açıklama hürriyetinin demokratik toplumlardaki önemini açık ve net bir biçimde ifade eder. Mahkemenin, *Handyside/İngiltere* kararında; “*demokratik toplumun başlıca temel taşlarından, kişinin ilerleyip gelişmesinin asal koşullarından birini teşkil eder. 2'nci fıkra hükmü saklı kalmak kaydıyla bu özgürlük sadece itibar gören veya zararsız yahut önemsiz sayılan haberler ya da fikirler bakımından değil, aynı zamanda devlet yahut halkın bir bölümü için aykırı, kural dışı, şaşırtıcı veya endişe verici cinsten olanlar için de geçerlidir. Demokratik toplumun vazgeçemeyeceği çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirliliğin gereği budur.*” denilmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki ifade hürriyeti gerçeğe aykırı bilginin alelade yayılmasını korumaz.

Gerçeğe aykırı bilgi ile yalan, yanlış ve bariz abartı arasındaki sınır da her zaman için net değildir. Bir bilginin gerçeğe aykırılığının denetlenmesi ve cezai yaptırımı, sansüre ve devletin kanaat denetimine tehlikeli bir biçimde yaklaşır ve bu nedenle dikkatli hareket edilmesi gerekir.

Ülkenin iç ve dış güvenliği ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilginin kamu barışını bozma ihtimali varsa gerçeğe aykırı bu bilgiyi kitlelere ulaştırma bakımından sosyal ağlara ve kullanıcılara birtakım sınırlamalar getirilebilir. İfade hürriyeti kapsamında değerlendirilen ve masum gibi görünen açıklamalar, esasında halkta endişe, korku veya paniğe sebebiyet verebilir. Bu kapsamda sosyal ağların “aleniyet” şartını sağladığını belirtmemiz gerekir. Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu ile hukuka aykırılık niteliği taşıyan beyanlar ifade hürriyeti kapsamında korunmazken sadece hukuki sorumluluk değil,

⁷⁵ Basın İlan Kurumu, s. 30.

⁷⁶ Venedik Komisyonu, s. 20, par. 77.

⁷⁷ Basın İlan Kurumu, s. 30.

TCK'nın 217'nci maddesi ile ceza hukuku sorumluluğu da ortaya çıkar. Düzenleme, suç politikasına hâkim olan ilkeler ve suçta ve cezada kanunilik ilkesi özelinde belirlilik prensibi yönüyle tartışmalara sebebiyet verse de kamu barışını koruma adına yerinde bir düzenleme olduğunu belirtmemiz gerekir.

Anayasal güvenceye sahip olan basın yayın organları halkı bilgilendirme ve aydınlatma konusunda belli bir duyarlılık ve hassasiyetle hareket etmelidir. Özellikle geleneksel basın yayın organlarının bir bilginin gerçeğe aykırı olup olmadığı konusunda araştırma yapmaksızın haber veya bilgi paylaşmaması gerekir. Yanlış ve yanıltıcı bilgi yayılmasına ilişkin düzenlemelerin, ifade hürriyetini ihlal ettiği ile ilgili eleştiriler olsa da yanlış ve yanıltıcı bilgiyi yayma fiilinin yaptırıma bağlanmasıyla ifade hürriyetinin değil, ifade hürriyetinin kötüye kullanılmasının engellenmeye çalışıldığını belirtmeliyiz. Dezenformasyon olarak nitelendirilen fiillerin kişilerin kanaatlerini açıklama, haber alma/verme haklarına sınırlama getirmemesi için suçun oluşmasının zorlaştırıldığını da söylememiz gerekir. Bu sebeple suçun manevi unsurunda failin sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle hareket etmesi aranmıştır.

Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun yaptırımı bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıdır. Yaptırım bakımından dikkat çekici husus ise suç için sadece hapis cezasının öngörülmüş olmasıdır. TCK'da kamu barışına karşı suçlarda hapis cezasına seçenek olarak adli para cezasına da yer verildiği görülmektedir. Örneğin "Kanunlara uymamaya tahrik" başlıklı 217'nci maddede suç teşkil eden fiille ilgili failin altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılacağı belirtilmiştir. Kanun koyucunun oluşmasını zor şartlara bağladığı suç (TCK m. 217/A) için sadece hapis cezası öngörmesi kamu barışını korumak amacıyla ortaya koyduğu iradenin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Son olarak belirtelim ki 7418 sayılı Kanun'un 30'uncu maddesi ile kanun koyucu istinaf kanun yolu sonrası temyiz kanun yolunda tesis edilen hükmün denetlenmesini mümkün kılmıştır. CMK'nın 286'ncı maddesinin 3'üncü fıkrasının (a) bendine eklenen hükümlerle halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun uygulamasında Yargıtay içtihatlarıyla yeknesaklık sağlanmak istenmiştir.

Katkı Oranı Beyanı:

Çalışmaya Prof. Dr. Murat BALCI ve Dr. Öğ. Üyesi Kerim ÇAKIR eşit oranda katkı sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- ASWAD, Evelyn Mary: "In a World of 'Fake News', What's a Social Media Platform to Do?", *Utah Law Review*, 2020, Sayı 4, s. 1009-1028.
- BALCI, Murat / ÇAKIR, Kerim: "Bir Hukuka Uygunluk Sebebi Olarak Sosyal Medyada Örgütlenme Hürriyeti", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2022, Cilt 28, Sayı 1, s. 48-61.
- Basın İlan Kurumu: Almanya, Avusturya ve İsviçre'de İnternet Yayıncılığı ve Sosyal Medyada İşlenen Suçlarda Ceza Sorumluluğu-Türk Hukuku ile Karşılaştırma, Sorunlar ve Çözüm Önerileri Araştırma Projesi, 2018.
- BENEDEK, Wolfgang / KETTEMANN, Matthias C.: "İfade Özgürlüğü ve İnternet, Türk Yargısının İfade Özgürlüğü Konusunda Kapasitesinin Güçlendirilmesi", Avrupa Birliği-Avrupa Konseyi Ortak Projesi, 2013.
- DÖNMEZER, Sulhi / BAYRAKTAR, Köksal: *Basın Hukuku*, 5. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- European Commission: Tackling online disinformation: a European Approach, Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 2018.
- European Commission: A Multi-dimensional Approach to Disinformation-Report of the Independent High Level Group on Fake News and Online Disinformation, 2018 (<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/final-report-high-level-expert-group-fake-news-and-online-disinformation>, ET: 07.11.2022)
- GOLDBERG, David: "Responding to Fake News: Is There an Alternative to Law and Regulation", *Southwestern Law Review*, 2018, Cilt 47, Sayı 2, s. 417-448.
- GÖKCAN, Hasan Tahsin / ARTUÇ, Mustafa: *Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu Şerhi, 5. Cilt*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.
- KARAKEHYA, Hakan: "Yazılı Haber Medyasında Suçun Temsili", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 2013, Cilt 71, Sayı 1, s. 731-744.
- KATZER, Catarina: *Cybermobbing - Wenn das Internet zur Waffe wird*, Springer-Verlag, Berlin-Heidelberg, 2014.
- KAYNAR, Abdullah Ahmet: "Çevrim İçi Dezenformasyon ile Mücadelede Kazuistik Yöntem: Singapur Örneği", (Ed.) KENT, Bülent / KULULAR İBRAHİM, Merve Ayşegül: *Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 153-210.
- KENT, Bülent: "Alman Hukukunda Sosyal Ağlarda Yalan Haber ile Mücadele", (Ed.) KENT, Bülent / KULULAR İBRAHİM, Merve Ayşegül: *Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 9-36.
- KONTOĞLU, Sena: "Avrupa Birliği Hukukunda Dezenformasyonla Mücadele ve Öz Regülasyon Modeli", (Ed.) KENT, Bülent / KULULAR İBRAHİM, Merve Ayşegül: *Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 125-152.
- KULULAR İBRAHİM, Merve Ayşegül: "Avustralya Hukukunda Yalan Haber", (Ed.) KENT, Bülent / KULULAR İBRAHİM, Merve Ayşegül: *Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 73-100.
- ÖZDAN, Selman: *Uluslararası İnsan Hakları Hukuku Açısından Yalan Haber*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.
- ÖZKEPİR, Ramazan / KOCAMAN, Salih Zeki / KART, Erkal Hilmi: *Sosyal Medya ve Basın Hukuku*, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2022.
- SMITH, Robert / PERRY, Mark: "Fake News and the Convention on Cybercrime", *Athens Journal of Law (AJL)*, 2021, Cilt 7, Sayı 3, s. 335-358.
- SÖYLER, Yasin: "Fransa'nın Seçim Manipülasyonlarıyla Hukuki Mücadelesi ve Türkiye İçin Öneriler", (Ed.) KENT, Bülent / KULULAR İBRAHİM, Merve Ayşegül: *Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 37-72.
- TANI, Tommaso: "Legal Responsibility for False News", *J. Int'l Media & Entertainment Law*, 2020, Cilt 8, Sayı 2, s. 229-275.

- TATAR, Samet: “Amerikan Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber”, (Ed.) KENT, Bülent / KULULAR İBRAHİM, Merve Aşşegül: *Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 101-124.
- TSCHORR, Sophie: “Soziale Netzwerke als Akteure für ein „besseres“ Internet?”, *MMR*, 2021, Heft 3, s. 204-208.
- Venedik Komisyonu: Venedik Komisyonu ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Hukukun Üstünlüğü Genel Müdürlüğü (DGI) Acil Ortak Görüşü Ceza Kanunu Değişiklik Tasarısı “Yanlış veya Yanıltıcı Bilgi” ile İlgili Hüküm Hakkında, Strazburg, 2022.
- YÜZER, Dilara: “Basın Yoluyla Haberlerin Veriliş ve Suçsuzluk Karinesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2013, Cilt 15, Prof. Dr. M. Polat Soyer’e Armağan Özel Sayısı, s. 1653-1694.
- ZHANG, Tingting: “The Criminal Law Regulation of the Behavior of Fabricating and Deliberately Disseminating False Information of Epidemic”, *Ukrainian Policymaker*, 2020, Sayı 6, s. 104-113.